

SOSIAL MƏDƏNİ VƏ HUMANİTAR MƏSƏLƏLƏR KOMİSSİYASI

İKİNCİ İCLAS

HESABAT MƏRUZƏSİ

“ORTAQ TÜRK TERMİNOLOGİYA FONDUNUN YARADILMASININ ƏSAS MƏSƏLƏLƏRİ”

Türkdilli ölkələrin alimləri tərəfindən ortaq türk terminologiya fondunun formalaşması ilə bağlı problemlər ilə əlaqədar davam edən müzakirələrə baxmayaraq, bu məsələnin həyata keçirilməsi mexanizmləri hələ müəyyən olunmayıb.

İlk növbədə, aşağıdakı prinsiplər baş verənlərə səbəb kimi qeyd olunmalıdır. 20-ci əsr Türk dillərinin bir-birini milli terminologiya fondunun yaradılmasında xarici mənbə kimi görmədiyi dövr idi.

Buna görə də, qohum dillər arasında mübadilə ənənələri formalaşmamışdır. Hətta qonşu türkcə danışan ölkələr terminologiyanın formalaşması ilə bağlı öz təcrübələrini bölüşməmiş, sözləri mübadilə etməmiş, terminologiya formalaşmasında ümumi model istifadə etməmişlər. Rus dili qazaxlar, özbəklər, qırğızlar, azərbaycanlılar, türkmənlər, tatarlar, başqırdlar, çuvaşlar, noqaylar, xakaslar, qaraqalpaqlar, axıska türkləri, altaylar, qaqauzlar, qaraylar, tuvanlar, yakutlar, eləcə də SSRİ-də yaşayan digər türkdilli xalqlar üçün terminologiyanın formalaşmasında yeganə xarici mənbə idi. Türkiyə ilə münasibətlər zəifləmiş və ayrılıqda inkişaf etmişdir.

Türk dili terminologiyasının formalaşmasında digər xarici dillərə xarici mənbə kimi müraciət etməyib. Türk xalqı bir əsrə yaxın, terminologiya fondu və elmi dilin inkişafı məqsədi ilə ümumi istiqamətdə hərəkət etməmişdir. Hal-hazırda, Türk xalqları müstəqillik əldə edəndən sonra belə köhnə ənənələri qırmaq və terminologiyanın formalaşmasında yeni yol izləmək

çətindir. Yeni terminologiya və söz mübadiləsi ənənələrinin formalaşdırılması üçün bütün Türk dilli ölkələrə dair suallara cavab vermək lazımdır. *(Qırğızistan parlamentinin təklifi ilə yenidən düzəldilmişdir)*

TÜRKÇƏ DANIŞAN ÖLKƏLƏR ARASINDA ORTAQ TERMİNOLOGİYA FONDUNUN YARADILMASININ ZƏRURƏTİ NƏDİR VƏ O BİZİ NƏ İLƏ TƏMİN EDƏCƏK ?

Leksik fondun zənginləşdirilməsi və onun əlavələri üzrə elmi-tədqiqatlara əsasən, yeni söz formalaşmalarının 80 faizi digər dillərdən və ya yeni terminologiya formalaşmasından gəlir.

Bu aspekt türk dillərində terminologiyanın təşəkkülünün əhəmiyyətini göstərir. Müxtəlif xarici mənbə kimi başqa dillərdən istifadə edilməsi, sözlərin mübadilə edilməməsi və türkdilli ölkələr arasında yeni terminologiya fondunun yaradılmasında iştirak edilməməsi və hər bir dilin öz yolu ilə yeni terminologiya yaratmağa davam etməsi qohum dillər arasında məsafə yaradacaqdır.

Bu problemin qarşısını almaq üçün ortaq türk terminologiya fondunun yaradılması istiqamətində fəaliyyəti genişləndirmək lazımdır. Türk dilləri bir-birinə diqqət yetirməmiş və bir əsrə yaxın hər biri öz yolu ilə inkişaf etmişdir.

Buna görə türk dillərinin terminologiyasında, əlifbasında və orfoqrafiyasında fərqliliklər var. Əgər Türk xalqları birləşmək istəyirsə, bu məsələnin üzərində işləmək və fərqləri aradan qaldırmaq lazımdır. Bu bizim iclaslarımız və sazişlərimiz vasitəsi ilə birgə fəaliyyətimizlə həll oluna bilər.

Ortaq türk terminoloji fondunu təkmilləşdirməklə aşağıdakıları həvəsləndirmək mümkündür:

- Leksik fondlarındakı fərqlərlə Türk dillərində ortaq söz formalaşdırılmasının inkişafı
- Türk dilləri terminologiya sistemində ardıcılığın artırılması
- Elmin müxtəlif sahələrinin mütəxəssisləri arasında daha yaxşı işgüzar əlaqələrin qurulması
- Türk dillərində ümumi terminologiya və leksik fondun təkmilləşdirilməsi mədəni, siyasi və diplomatik əlaqələrə müsbət təsir edəcəkdir

- Türkdilli xalqların vahid informasiya məkanının yaradılması
- Ana dili Türk dili olan türklərə digər türk dillərinin öyrədilməsinin asanlaşdırılması
- Elmi məqalələrin bir Türk dilindən digərinə tərcüməsinin asanlaşdırılması
- Türkdilli ölkələrin umumi əlifbasının yaradılması